

Π3.1.1

Σύνταξη μεθοδολογικού πλαισίου για την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαίδευση και τη γλωσσική διδασκαλία με παιδαγωγική τεκμηρίωση.

ΤΠΕ και διδασκαλία των κλασικών γλωσσών στη
Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση των χωρών Αγγλία, Γερμανία,
Γαλλία και Ιταλία

Συμπεράσματα από τις μελέτες

ΛΑΜΠΡΟΣ ΠΟΛΚΑΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Θεσσαλονίκη 2011

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους. Η ανωτέρω πράξη υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση».

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι .Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π3.1.1 *Σύνταξη μεθοδολογικού πλαισίου για την ένταξη των ΤΠΕ στην εκπαίδευση και τη γλωσσική διδασκαλία με παιδαγωγική τεκμηρίωση*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος - Συντονιστής Ομάδας Κλασικών Γλωσσών: Λάμπρος Πόλκας

Ομάδα εργασίας κλασικών γλωσσών:

Ευδοξία Μητρούση

Μαρία Ξανθού

Λάμπρος Πόλκας

Παναγιώτης Σεράνης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμασούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Οι μελέτες που εκπονήθηκαν με θέμα «ΤΠΕ και διδασκαλία των κλασικών γλωσσών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση των χωρών Αγγλία, Γερμανία, Γαλλία και Ιταλία» ερευνούν τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιούνται στη διδασκαλία των κλασικών μαθημάτων (των Λατινικών και των Αρχαίων ελληνικών) οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ) στα προγράμματα σπουδών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης τεσσάρων χωρών της Ευρώπης: της Αγγλίας, τη Γαλλίας, τη Γερμανίας και της Ιταλίας. Ειδικότερα, και στις τέσσερις μελέτες:

- συστήνεται η διάρθρωση του εκπαιδευτικού συστήματος καθεμιάς χώρας,
- επισκοπείται η ιστορία της διδασκαλίας των κλασικών μαθημάτων στο καθένα εκπαιδευτικό σύστημα,
- περιγράφεται η θέση των κλασικών μαθημάτων στο πρόγραμμα σπουδών,
- σχολιάζονται οι αναφορές στα προγράμματα, με βάση τα οποία προβλέπεται η αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία τους,
- αναδεικνύονται, άμεσα ή έμμεσα, οι αντιλήψεις που διέπουν την ένταξη των ΤΠΕ στη διδασκαλία των κλασικών μαθημάτων,
- αναφέρονται παραδείγματα καλών πρακτικών,
- αποτιμάται συμπερασματικά η αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία τους.

Παρά τις επιμέρους αποκλίσεις που παρουσιάζουν τα προγράμματα στα εκπαιδευτικά συστήματα των τεσσάρων χωρών, εμφανίζουν και αρκετά κοινά σημεία, θέτοντας ζητήματα που επηρεάζουν το πόσο, το πώς και το γιατί αξιοποιούνται οι ΤΠΕ στη διδασκαλία των Λατινικών και των Αρχαίων ελληνικών.

Όπως προκύπτει και από τις σχετικές ιστορικές επισκοπήσεις, τα κλασικά μαθήματα έχουν μακρά και ισχυρή διδακτική παράδοση στα εκπαιδευτικά συστήματα και των τεσσάρων χωρών. Για ιστορικούς, πολιτικούς και πολιτιστικούς λόγους τα Λατινικά είχαν και εξακολουθούν να έχουν μεγαλύτερη σημασία (ποσοτική τουλάχιστον) στο σχολικό πρόγραμμα σε σχέση με τα Αρχαία ελληνικά. Ίσχυσε, δηλαδή, και ισχύει το αντίστροφο καθεστώς συγκριτικά προς την Ελλάδα,

όπου τα Αρχαία ελληνικά είναι μάθημα με μεγαλύτερο κύρος σε σχέση τα Λατινικά. Εξάλλου, τα Λατινικά στα συζητούμενα σχολικά προγράμματα των τεσσάρων ευρωπαϊκών χωρών εκτιμήθηκαν διαχρονικά ως η πρώτη και πρότυπη γλώσσα που έπρεπε να γνωρίζουν οι μαθητές προκειμένου να ενισχύσουν τη γνώση της μητρικής τους γλώσσας. Η λειτουργία αυτή της λατινικής γλώσσας ως προτύπου για την εκμάθηση των νεότερων γλωσσών υποκίνησε για μεγάλο χρονικό διάστημα στα συζητούμενα σχολικά συστήματα γλωσσοκεντρικές πρακτικές, όπου η έμφαση στη διδασκαλία δινόταν στην εκμάθηση της γραμματικής και του συντακτικού.

Σήμερα, για συγκεκριμένους κοινωνικο-οικονομικούς λόγους, οι οποίοι επέβαλαν ειδικότερες εκπαιδευτικές επιλογές, τα κλασικά μαθήματα χάνουν προοδευτικά το παραδοσιακό τους κύρος στα ευρωπαϊκά σχολικά προγράμματα.¹ Παρακολουθώντας την υπό εξέλιξη «κρίση» που διέρχονται οι «καθαρές» αρχαιογνωστικές επιστήμες στην ανώτερη εκπαίδευση² τα «εφαρμοσμένα» Λατινικά και τα Αρχαία ελληνικά φαίνεται ότι, ολοένα και λιγότερο, λειτουργούν ως μορφωτικό, πολιτιστικό και ιδεολογικό έρεισμα της συγκεκριμένης πραγματικότητας στην οποία αναφέρονται. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την ποσοτική τουλάχιστον μείωση των ωρών διδασκαλίας τους στα σχολικά προγράμματα, προκαλώντας διαμαρτυρικές αντιδράσεις και διαμάχες μέσα και έξω από τον χώρο της εκπαιδευτικής κοινότητας.

Η απώλεια του παραδοσιακού κύρους των κλασικών μαθημάτων στο σχολικό πρόγραμμα διαφέρει από χώρα σε χώρα: είναι μικρή στην Ιταλία, τη Γερμανία και τη Γαλλία, όπου τα κλασικά μαθήματα παραμένουν τουλάχιστον παρόντα, είτε ως υποχρεωτικά διδακτικά αντικείμενα σε συγκεκριμένους τύπους δευτεροβάθμιων σχολείων (Ιταλία) είτε ως μαθήματα επιλογής (Γαλλία, Γερμανία)· αλλά πολύ μεγαλύτερη για την Αγγλία, όπου, από το 1988, το κλασικό μάθημα (είτε ως γλώσσα

¹ Bulwer, J. (2006). Introduction. Στο J. Bulwer (ed.), *Classics Teaching in Europe*, σ. 1 [1-18]. London: Duckworth.

² Chaniotis, A., Kuhn, A., & Kuhn, Ch. (eds.). (2009). *Applied Classics. Comparisons, Constructs, Controversies*. Stuttgart: Franz Steiner.

είτε ως πολιτισμός) έχει εξοβελιστεί από το, κοινό και υποχρεωτικό για όλους τους άγγλους μαθητές, Εθνικό Πρόγραμμα.

Το status των κλασικών μαθημάτων, σε συνδυασμό με τα εκάστοτε εκπαιδευτικά μέτρα και τον συγκεντρωτικό ή αποκεντρωτικό χαρακτήρα των εκπαιδευτικών συστημάτων, επηρεάζει και τον τρόπο με τον οποίο προσφέρεται και προτείνεται η αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία. Οι άμεσες αναφορές των προγραμμάτων σπουδών και των σχετικών οδηγιών για την ένταξη των ΤΠΕ στη διδασκαλία των κλασικών μαθημάτων, όπου υπάρχουν (Γερμανία και Γαλλία), είναι γενικές και αποσπασματικές. Αν και τονίζεται η αναγκαιότητα και η ωφελιμότητα της αξιοποίησης των ψηφιακών τεχνολογιών, κυρίως του διαδικτύου, ως μέσων άντλησης πληροφοριών και μύησης των μαθητών στις νέες πρακτικές γραμματισμού, τα «ολοκληρωμένα» κλασικά μαθήματα με τα σχετικά παραδείγματα διδασκαλίας τους σπανίζουν. Και αυτό δεν είναι πρόβλημα μόνο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αλλά και της τριτοβάθμιας σε διεθνές επίπεδο.³

Φαίνεται, γενικότερα, ότι ο προβληματισμός για την ένταξη των ΤΠΕ στα προγράμματα σπουδών για τα κλασικά μαθήματα, αν και είναι υπαρκτός, βρίσκεται ακόμη σε πρώιμο και μεταβατικό στάδιο. Η κάπως ελλειμματική αυτή κατάσταση είναι αντιστρόφως ανάλογη προς τις πρωτοβουλίες, συνεργατικές ή μεμονωμένες, ακαδημαϊκών δασκάλων, πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, εκπαιδευτικών και των οργανώσεών τους. Έτσι, πλήθος σχεδίων μαθημάτων, ηλεκτρονικών υπηρεσιών και ψηφιακών πόρων υποδεικνύονται για την αξιοποίησή τους στη διδασκαλία των κλασικών μαθημάτων και στις τέσσερις χώρες. Δεν υπάρχουν βέβαια συγκεκριμένα στοιχεία αν και πώς ακριβώς δάσκαλοι και μαθητές χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ στη διδασκαλία των κλασικών μαθημάτων, ενώ, στην πλειοψηφία τους οι διαδικτυακές πηγές είτε είναι πληροφοριακές, είτε λειτουργούν ως υποκατάστατα των βιβλίων είτε ευνοούν αυτοματοποιημένες και πραγματολογικές όψεις μάθησης.

³ Vlachopoulos, D. (2009). Introducing Online Teaching in Humanities: A Case Study About the Acceptance of Online Activities by the Academic Staff of Classical Languages. *DIGITHUM*, 11. http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/16602/1/Vlachopoulos_engAQ.pdf

Οι προγραμματικές υποδείξεις για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία των κλασικών μαθημάτων συνδέονται και με τους συχνά φιλόδοξους σκοπούς της διδασκαλίας των Λατινικών (περισσότερο) και των Αρχαίων ελληνικών (λιγότερο): οι μαθητές γνωρίζουν και συνειδητοποιούν τις ρίζες (γλωσσικές και πολιτιστικές) τόσο της χώρας τους όσο και αυτές του ευρωπαϊκού κόσμου, διαμορφώνονται ως ολοκληρωμένοι και υπεύθυνοι πολίτες, ενισχύονται με δεξιότητες τις οποίες μπορούν να εφαρμόσουν και στα «θετικά» τους μαθήματα (λ.χ. τα μαθηματικά) και γίνονται απαιτητικοί και επαρκέστεροι χειριστές της σύγχρονης γλώσσας τους. Στη ρητορική για την επικοινωνιακή εμβέλεια των κλασικών γλωσσών υπόκεινται συχνά «στατικές» θεωρήσεις, οι οποίες κοιτάζουν πίσω, σε ένα αμετακίνητο παραδειγματικό παρελθόν, το οποίο ανακαλείται προκειμένου να ενεργοποιεί το παρόν και να καθοδηγεί το μέλλον.⁴ Το ερώτημα που μπορεί να τεθεί είναι αν και πως οι ΤΠΕ (ο ρόλος των οποίων στη μάθηση θεωρείται «ριζοσπαστικός») μπορούν να υποστηρίξουν διδακτικά αντικείμενα, των οποίων η κύρια αποστολή παραμένει στα προγράμματα η συντήρηση μάλλον της υπάρχουσας τάξης πραγμάτων παρά η κριτική θεώρηση και η υπέρβασή της. Η μέχρι σήμερα πάντως διεθνής εμπειρία και πρακτική δείχνουν ότι οι ΤΠΕ μπορούν κάλλιστα να υποστηρίξουν ως απλό εξάρτημα παραδοσιακές διδακτικές μεθοδολογίες και πρακτικές στην εκπαίδευση. Και ενδέχεται η ρητορική ευφορία που συνοδεύει την ένταξη των ΤΠΕ στη διδασκαλία και των κλασικών μαθημάτων να παραλλάσσει τη φιλόδοξη αποστολή τους σε εικονική.

Ένα κρίσιμο επίσης ζήτημα που χρειάζεται προβληματισμό είναι αν η αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία θα μπορούσε, με δεδομένη και την κρίση που διέρχονται οι κλασικές σπουδές σήμερα, να αναζωογονήσει το ενδιαφέρον του μαθητικού κοινού για τα κλασικά μαθήματα. Στον βαθμό πάντως που λείπουν οι συστηματικές και ολοκληρωμένες έρευνες οι οποίες να πιστοποιούν ότι οι ΤΠΕ

⁴ Ball, R. J., & Ellsworth, J. T. (1996). The Emperor's New Clothes: Hyperreality and the Study of Latin. *The Modern Language Journal*, 80.1: σ. 78 [77-84].

βελτιώνουν ποιοτικά την αρχαιογνωσία ή την αρχαιογλωσσία των μαθητών οριστικές τοποθετήσεις στο ζήτημα αυτό δυνητικά μόνο μπορεί να διατυπωθούν.

Εξάλλου, στις προγραμματικές αρχές οι υποδεικνυόμενες προσεγγίσεις της διδασκαλίας των κλασικών μαθημάτων με τις ΤΠΕ αντλούν την επιχειρηματολογία τους, έμμεσα τουλάχιστον, από θεωρήσεις του νέου γραμματισμού· ο οποίος όμως συχνά παρουσιάζεται με τέτοιον τρόπο, ώστε να θεωρείται εξ ορισμού θετικό ο,τιδήποτε σχετίζεται με αυτόν, δίχως μάλιστα να υπολογίζεται το γενικότερο εκπαιδευτικό περιβάλλον μέσα στο οποίο οι αρχές του υιοθετούνται.⁵ Η καταχρηστική αυτή επίκληση των γραμματισμών λειτουργεί στην εκπαίδευση τα τελευταία χρόνια συχνά ως ομπρέλα, που τείνει να καλύψει το σύνολο σχεδόν των μεθοδολογικών θεωρήσεων και των διδακτικών πρακτικών στα ανθρωπιστικά μαθήματα. Δίνεται συχνά μάλιστα η εντύπωση ότι ο δάσκαλος δεν χρειάζεται τόσο να γνωρίζει το επιστημονικό του αντικείμενο –αυτό θεωρείται δεδομένο, που όμως δεν είναι– όσο το να είναι μυημένος στις παιδαγωγικές δεξιότητες και να μπορεί να τις μεταδίδει στους μαθητές του.

Έτσι και στη διδασκαλία των κλασικών μαθημάτων με τις ΤΠΕ φαίνεται από τις μελέτες ότι έχει καθιερωθεί στις προγραμματικές αρχές ένα είδος παιδαγωγικού λόγου γενικού, κατά κανόνα δάνειου (από τον γραμματισμό κυρίως των σύγχρονων γλωσσών), που όχι μόνο δεν φιλτράρεται, ώστε να γειωθεί στον ιδιαίτερο χαρακτήρα των κλασικών κειμένων, της γραμματείας και του πολιτισμού τους, αλλά και δεν ανοίγεται στις εξελίξεις που σημειώνονται στον αναδυόμενο ακαδημαϊκό κλάδο των ψηφιακών κλασικών σπουδών.⁶ Ερωτήματα σχετικά με το τι ακριβώς κάνει ο κλασικός φιλόλογος εκπαιδευτικός όταν χρησιμοποιεί τις ΤΠΕ στο μάθημά του, ή αν χρειάζεται να μαθητεύσει κάπου (και πού) για να μπορεί να εντάξει με επάρκεια τις ΤΠΕ στη διδασκαλία δεν έχουν προς το παρόν συζητηθεί· με αποτέλεσμα το

⁵ Κουτσογιάννης, Δ. (2004). Ο μύθος του νέου γραμματισμού. Στο Γ. Κουζέλης, Μ. Πουρνάρη, Β. Τσελφές (επιμ.), *Γνώση χρήσης και νέες τεχνολογίες*, σ. 167 [167-183]. Αθήνα: εκδ. νήσος [τοπικά ι].

⁶ Terras, M. (2010). The Digital Classicist. Disciplinary Focus and Interdisciplinary Vision. Στο G. Bodard, & S. Mahony (eds.), *Digital Research in the Study of Classical Antiquity*, σ. 171-189. Farnham & Burlington: Ashgate.

παραδοσιακό χάσμα ανάμεσα στον «πρακτικό» κλασικό φιλόλογο, που προσαρτά εμπειρικά τις ΤΠΕ στο μάθημά του, και τον θεωρητικό που τις διερευνά ανεξάρτητα από τις χρήσεις τους να διαιωνίζεται.

Το προηγούμενο σκηνικό συμπληρώνεται με μία ακόμη προβληματική πτυχή. Προκύπτει, άμεσα (λ.χ. από τη Γερμανία) ή έμμεσα από τις υπόλοιπες σχετικές μελέτες, ότι η αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία των κλασικών μαθημάτων επικεντρώνεται σε τεχνολογικές και λειτουργιστικές όψεις του γραμματισμού. Που σημαίνει ότι η μάθηση και η διδασκαλία επικαθορίζονται μηχανιστικά, είτε θετικά είτε αρνητικά, από το γεγονός και μόνο ότι χρησιμοποιείται στη διδασκαλία ο υπολογιστής, ο διαδραστικός πίνακας ή οι ψηφιακοί πόροι του διαδικτύου. Πρόκειται για ένα ευρύτερα διαδεδομένο σύνδρομο, το οποίο, υποκινούμενο συχνά από την ανάγκη της πρωτοβάθμιας εξοικείωσης των φιλόλογων εκπαιδευτικών με τις ΤΠΕ, εμφανίζεται και σε εγχειρίδια ευρωπαϊκών προγραμμάτων όπως το *Circe*.⁷ Στην περίπτωση αυτή οι αποφασιστικοί ρόλοι του δασκάλου και του μαθητή στη διαμόρφωση του ουσιαστικού περιεχομένου της διδασκαλίας υποβαθμίζονται για να υποκατασταθούν από τα εργαλεία, τα οποία συστήνονται ως υποκείμενα ή αίτια των πραγματικοτήτων με τις οποίες συνδέονται. Η τεχνολογική αυτή πλάνη⁸ αποδίδει στα μηχανήματα πραγματολογικές εξελίξεις (λ.χ. «οι ΤΠΕ ενισχύουν τα μαθησιακά κίνητρα των μαθητών») ή εννοιολογικές μετατοπίσεις (του τύπου «ο δάσκαλος μετατρέπεται σε συνδιαμορφωτή-εμψυχωτή»), που κάθε άλλο παρά σχετίζονται με αυτές. Στην Αγγλία η διάψευση των επαγγελιών, διατυπωμένων στο πλαίσιο του National Grid of Learning (1998), ότι απλά και μόνο η on-line σύνδεση των σχολείων θα μεταμόρφωνε το τοπίο της αγγλικής εκπαίδευσης είναι ένα ενδεικτικό αρνητικό παράδειγμα της «απομονωμένης» προσέγγισης των ΤΠΕ στην εκπαίδευση.

⁷ Circe (2006). *The Circe Handbook for Classic Teachers*:

http://www.circe.be/component/option.com_docman/task_cat_view/gid/75/Itemid/338/lang/en/

⁸ Crusin, R. 1996. What is an Electronic Author? Theory and the Technological Fallacy. Στο R. Markley (ed.), *Virtual Realities and their Discontents*, σ. 39-53. Baltimore-London: The John Hopkins University Press.

Γενικότερα: παρά τις προσπάθειες που καταβάλλονται, από τις μελέτες προκύπτει ότι στις υπό συζήτηση τέσσερις ευρωπαϊκές χώρες, όπως εξάλλου και στην Ελλάδα, μέχρι σήμερα τουλάχιστον, η αξιοποίηση των ΤΠΕ δεν έχει προκαλέσει καθοριστικές επιδράσεις στις μεθόδους μάθησης και στις διδακτικές διαδικασίες των κλασικών μαθημάτων. Εξάλλου, ο προβληματισμός προς την κατεύθυνση επανασχεδιασμού των προγραμμάτων, που να ευνοούν την ολοκληρωμένη ένταξη των ΤΠΕ στην σχολική, αρχαιογνωστική και αρχαιογλωσσική, παιδεία μόλις έχει αρχίσει.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΠΟΛΚΑΣ

Υπεύθυνος - Συντονιστής Ομάδας Κλασικών Γλωσσών